

Eski Yunan Tarihine Giriş: 15. Dersin Metni

30 Ekim 2007

1. Bölüm: Atina İmparatorluğunun Yükselişi

Profesör Donald Kagan: Şimdi, Atina İmparatorluğunun nasıl Delos Birliğinden gelişerek ortaya çıktığı hakkında konuşuyorduk. Genel olarak 469 yılına tarihlenen Eurymedon Savaşı'na kadar gelmiştik kanımca. Karada ve denizde Perslere karşı kazanılmış büyük zafer, İmparatorluğun birçok bölgesinde Pers tehlikesinin sona erdiği kanısını uyandırmıştı. Gereken ödemeleri yapmaya devam etmeleri için müttefiklerin memnuniyetlerinin devamını sağlamak gerekti. Atinalıların Birlikten de liderlikten de ayrılmak gibi bir planları yoktu, Perslere yaptıkları saldırıdan da vazgeçmiyorlardı. Dolayısıyla eğer bir çözüme söz konusu olacaksa, Atinalılar buna müdahaleye hazır durumdaydı.

Birliğin yapısındaki değişikliği gösteren dönüm noktalarından biri de, ki bu bence çok önemliydi, 465 yılında kuzey Ege Denizinde bulunan Thasos Adasındaki isyandı. İsyanın nedeni müttefiklerin yapmaları gereken şeylerle ilgili değildi. Sefere katılmak istememekle veya ödeme yapmak istememek gibi bir şey değildi. Atinalılar ve Thasoslular arasında Thasos'un karşı tarafındaki karada işletilen maden yataklarıyla ilgili bir anlaşmazlık vardı. Thasos adasının hemen karşısında bulunan karada Pangaia dağında Antik Yunan için çok değerli zengin altın ve gümüş maden yatakları vardı. Her iki devlet bu maden yataklarına sahip çıkıyorlardı ve kavga aslında sadece parasaldı. Orada, yukarıda iki tarafın da sahip çıktığı ticaret noktası vardı.

Atinalılar Strymon nehrinde, *ennea-hodoi*, 'dokuz yol' adı verilen bir bölgede bir koloni kurmuştu. Atinalılar koloni kurduktan sonra burası Amphipolis olarak anılacaktı. Bunların hiç biri, – Thasosluların hoşuna gitmemişti. Onların kontrolü altına olan bölgelere Atinalılar yerleşmeye başlamıştı ve bu da onları rahatsız ediyordu. Bütün bunların sonucu olarak Thasos isyan etti ve Atinalıların kuşatması çok zorlu oldu. Thasos oldukça büyük bir adaydı. Thasoslular da yenmesi çok zor bir grupdu. Kuşatma, yani Atina ve Thasos arasındaki savaş, iki yıl gibi bir süre devam etti. Düşünürseniz bu herhangi bir Yunan çatışması için gerçekten uzun bir zamandı ve bu durum, Atinalıların gerçekleştirilen diğer baş kaldırımlar için yapabildiklerine hiç benzemiyordu. Thasoslular teslim olmak zorunda kaldıklarında Atinalılar normalde isyankâr devletlere uyguladıklarını onlara da uyguladılar.

Tüm sur duvarlarını yıktırdılar, gemilerini ellerinden aldılar ve doğallıkla, Atinalılar madenleri de ele geçirip savaş harcamalarının tümünü tazminat olarak Thasoslulardan istediler ve onları daha sonra kendilerine bağımlı devletlerden giderek artan bir şekilde isteyecekleri haraca bağladılar. Bu tür bir olay Birlik üyelerinin başına ilk defa gelememektedir, ama farklı olan şey, anlaşmazlığın birlikle hiç bir bağlantısı olmayan bir konu üzerinde gelişmiş olmasıydı.

Atinalıların, Birliğin güçlerini ve parasını tamamen Atina çıkarları için kullanmakta olduğu açıktı. Ne de olsa madenleri Atina'nın ya da Thasos'un işletmesi Birlik için bir çıkar sağlamamaktaydı. Bu, birlikle ilgili bir konu dahi değildi, ama Atinalılar Birliğin lideri olarak kendi çıkarlarına göre hareket etmeye başlamışlardı, bu da çok önemli bir dönüm noktası oluşturmaktaydı. Bunu Thasos'un kuşatılması sırasında Yunan anakaradaki önemli olayların her şeyi değiştirebilecek nitelikte olduğundan anlayabiliriz, ama birlik hakkında düşünürsek bir an için, Thasos isyanı çok kritik bir

andı. Antik yazarların bu değişimi nasıl algıladıklarını anlamamız için bu olay çok iyi bir örnek oluşturur.

Elimizdeki en önemli iki kaynak, doğallıkla, Thukydides ve Sicilyalı Diodorus'tur. Diodorus, düşüncelerini çağdaş yazarlardan almaktaydı, Birliğin neden ve nasıl değiştiiğini, nasıl aynı amaç için birleşmiş özgür bir devletler grubundan imparatorluk haline geldiğini anlatmaktaydı. Diodorus şöyle demişti, “Genel olarak, Atinalılar çok güç kazanmışlar, müttefiklerine önceden olduğu gibi düzgün davranmamaya başlamışlardı. Kibir ve şiddetle hükmediyorlardı. Çoğu müttefik onların sertliklerine dayanamamış ve birbirlerine isyandan söz etmeğe başlamışlardı. Birlik meclisini bazıları küçük görerek istedikleri gibi davranıyorlardı.” Diodorus'un asıl söz ettiği, Atina'dan ayrılma düşüncelerinin ve gerçekten kopmaların, tamamen Atina'nın zalim davranışlarından kaynaklandığıydı.

Thukydides şunu söylemişti, “İsyanlar için başka nedenler olmasına karşın, asıl neden müttefiklerin haraçlarını ödememeleri veya kendilerin düşen gemi paylarını vermek istememeleri idi. Bazı durumlarda asker sağlamayı dahi reddediyorlardı. Ama Atinalılar haraçlarını zorla alıyorlardı ve hadlerini bilmeyenlere veya kendilerinden olan beklentilere karşılık vermeyenlere gösterdikleri tam bir zorbalıktı. Atinalılar artık lider olarak uyumlu davranmıyorlardı. Seferlere diğer müttefiklerle eşit şartlarla katılmıyorlar ve karşı gelenleri kolayca ezip geçiyorlardı.” İşte burada Thukydides Diodorus'dan farklılık göstermekteydi, “Tüm bunların bu hale gelmesinden müttefikler sorumluydu, evlerinden uzak kalmamak için gemi yollamak yerine sorumluluklarının yüzdesi kadar para ödemeyi tercih ederek askeri hizmetten kaçınıyorlardı. Verilen paralar Atina filusunun güçlenmesine yaramıştı, baş kaldıran müttefikler de hazırlıksız ve deneyimsiz olarak savaşa girmek durumunda kalmaktaydı.”

Böylece Thukydides Diodorus'un Atinalıların baskıcı davranmaya alıştıkları ve müttefiklerine zarar verdikleri fikrine katıldığını görüyoruz. Müttefiklerin kendilerini bu hale düşürdüklerini düşünüyordu, çünkü zaten bir çoğu, – ki Diodorus bundan bahsetmemişti, isteyerek, “Tamam” demişti, “Bu görevi artık üstlenmek istemiyoruz. Gemi temin edip onun donatmak yerine, yani bu sorumluluğu yerine getirmek yerine, bunun karşılığı olan parayı birlik hazinesine öderiz, daha iyi.” Atinalılar da bu parayı alıp Atina gemileri ve Atinalı kürekçi sağlamak için kullandılar, böylece müttefiklerin güçleri azalırken Atina donanması da gittikçe gelişti.

Thukydides suçun kendilerinde olduğunu söyler. Bazı durumlar için olmasa da çoğunlukta bu doğrudu. Bence Diodorus ve Thukydides karşıt fikirler savunmuyor, aslında birbirlerini tamamlıyorlardı. Aynı öyküyü anlatmaktaydılar, ama farklı bakış açılarını vurgulamaktaydılar. Birisi duruma Atina açısından bakarken diğeri de müttefiklerin açısından bakmaktaydı. Ama her ikisi de olanları olduğu gibi anlatıyordu. 5. yüzyılın sonunda, Peloponessos Savaşları'na geldiğimizde 150 ya da daha fazla eski Delos Birliği'nin üyesi arasından sadece üçü deniz filosuna ve gerçek bağımsızlığa sahip idi. Bunlar Anadolu sahillerine yakın olan, Lesbos, Khios ve Samos adaları idi. Bu devletler, özür dilerim, iki devlet demeliydim aslında, çünkü 440-439 yılında Samos bağımsızlığını kaybetmişti. Bu konumda sadece iki devlet vardı. İleriye bakarsak olacaklar şöyleydi, Delos Birliği sona erecek ve her yönden Atina İmparatorluğu haline gelecekti.

Bu gelişmeler sırasında anakara Yunan dünyasında neler oluyor bakacağız, özellikle de Atina'da olan gelişmelere odaklanmamız gerektiğini düşünüyorum. Pers Savaşları'ndan hemen sonra, söz etmiştim, Yunan dünyasında öne çıkmaya çalışan güçler arasında bir çekişme yaşanmaktaydı. Pers Savaşları bitmeden önce Sparta, dışarıdan gelecek bir tehlike karşısında, Yunanlılar arasında kuşkusuz lider idi. Savaştan sonra, hatırlarsanız

Themistokles, arkasındaki Atinalılar ile Spartalıları takip etmek veya onların herhangi bir şekilde liderliğini tanımak yerine, Spartalılarla en azından eşit konuma geldiklerini öne sürmüştü.

Geçen sefer de söylemiştim yanılmıyorsam, bundan sonraki elli yıl kadar bir süre boyunca Yunan dünyasındaki bu iki büyük güç arasında gelişen liderlik mücadelesi aralarında birçok çatışmaya neden olmuştu. Atina'nın iç işlerine bakarsak, 479'da Yunanlılara kazandırdığı zaferlerden dolayı en baskın politikacı olarak Themistokles yükselişe geçmiş olmalı idi. Ama olaylar her zaman beklenildiği gibi gelişmiyor. Mesela İkinci Dünya Savaşı'nı ele alırsak, Winston Churchill'in İngiliz politikasındaki geleceği hakkında da benzer şeyler söylenebilirdi, yani savaş kazanılmıştı ve Churchill kazandığı zafer sayesinde çok itibar kazanmıştı. Sonra seçimler olmuştu, neredeyse savaştan hemen sonra ve Churchill indirilmiş, yerine hasımları getirilmişti; bu da size politikanın demokratik özelliklerini güzel anlatan bir örnek olmalı. Tüm politikacılara şu önemli soru sorulmalı: "Benim için son zamanlarda ne yaptın?"

O aslında çok şey başarmıştı. Diğer bir soru da, "Benim için bundan sonra ne yapacaksın?" Bence Churchill'in asıl problemi buydu işte. Ama bu Themistokles için bir problem oluşturmuyordu, Themistokles'in başına gelenler Atina politikası için olağandışı bir politikacı olduğu içindi. Her ne kadar her Atinalı lider gibi, ailesinin bir kolundan aristokrasi ile bağlantılı olsa da, aristokrasinin tam ortasında sayılmazdı; ailesinin bir kısmı az da olsa soyluydu, ama karakterinin hasımlarını rahatsız eden tarafı kazandığı zaferlerin tadını çıkartma arzusu idi.

Ama bir düşünün, 480'li yıllarda, yani Marathon ve Salamis arasındaki dönemde, Themistokles, Atinalıları hayatta kalabilmek için ne yapmaları gerektiği konusunda ikna ederek, sahip olma şansına erdikleri gümüş madenlerini kullanarak büyük bir filo yaratılmasını sağlamıştı. Ayrıca, eğer gerçekleri doğru algılıyorsam, *ostrakismos* sayesinde tüm önemli hasımlarından kurtulmayı başarmıştı. Seksenlere baktığınızda, Themistokles dışındaki tüm önemli politikacıların *ostrakismos* sayesinde şehirden sürüldüğünü görebilirsiniz, kendisi de tabii diğerlerinin yokluğunda çok iyi duruma ulaşmıştı. Ama Persler gelince sürgündekiler geri çağırılmış ve savaşta yer almışlardı. Tabii savaş bittiğinde hem Themistokles'in onlara yaptıklarından dolayı mutsuzdular, hem de her zamankinden daha büyük bir kahraman haline gelmiş Themistokles'in ileride yapacaklarından korkar hale gelmişlerdi.

Pers Savaşları'ndan sonra Atina politikasının anlamamız gereken yönü, Atina'nın politik dünyasının tüm büyük liderlerinin Themistokles'i alt etmek için bir araya gelerek resmi veya resmi olmayan bir çeşit koalisyon kurmuş oldukları idi. Şaşılacak şey, eğer Delos Birliğinin ilk başlardaki davranışlarına bakarsak, her defa askeri sefere çıkıldığında kumandanlar hep Atinalıydı, ama bekleneceği gibi Themistokles değildi. O zaman henüz görev alacak kadar politik etkinliği yoktu.

O zaman ön plana çıkmış olan aslında Kimon adında genç bir adamdı, bir asil, Marathon'daki büyük kahraman Miltiades'in oğlu. Politik kariyerine problemlerle başlamıştı. Ölmeden hemen evvel babası hüküm giymişti. Ayrıca Kimon'a ödemesi gereken büyük bir borç bırakmıştı, ama Kimon Pers Savaşları'nda büyük bir kişilik olduğunun göstermiş ve kısa süre içerisinde Delos Birliği'nin neredeyse tüm seferlerini komuta edecek konuma gelmişti. Olağanüstü başarılıydı; hem karada hem de denizde büyük bir kumandan idi, Eurymedon'daki büyük zaferin mimarı oydu. Atina büyüdükçe büyür, zaferden zafere koşar, güçlendikçe güçlenir ve zenginleştikçe zenginleşir; bu sırada Kimon'un kitleler arasında popülaritesi had safhaya varmıştır. İlginç olan, aslında alt tabakalara hitabeden bir kişi olmayışı idi. Aristokrattı ve bundan hiç vazgeçmemişti ve birazdan da göreceğiniz gibi, dış işleri konusundaki önyargıları çok da popüler değildi.

Sparta'nın büyük destekçisiydi, Sparta'nın büyük dostu idi. Devamlı olarak Sparta'nın erdemlerinden, Sparta'nın sisteminden söz ediyor, Atina'nın ondan öğreneceği çok şey olduğunu savunuyordu.

Bu tür birisinin nasıl her yıl Atinalı kitleler tarafından general seçilmeyi başardığı sorusunu ele alsak iyi olur. Erdemleri çoğunlukla kişiseldi. Yani ilk başta, Atinalı güçlerine yaptığı liderlikte gösterdiği başarı sayesinde tüm bu anlattıklarımı başarmış ve büyük zenginlik kazandırmıştı, çünkü Pers topraklarına yaptıkları çeşitli seferler sırasında elde edilen ganimet çoğunlukla savaşan ordu tarafından paylaşılmaktaydı. Atinalı askerler ve denizciler Pers topraklarına yaptıkları seferlerden, Pers topraklarındaki yağmalardan kazanç sağlıyorlardı. Bu durumda komutanlarının popüler olması doğaldı, ama politik demokraside başarılı olmak için gereken kişisel becerilere de aynı zamanda sahipti.

İnsanlar onu seviyorlardı. Bu politik fenomen bana Amerikan tarihinde Eisenhower dönemini hatırlatır. Eisenhower, tabii ki, ilk önce İkinci Dünya Savaşı'nda kazandığı zafer sayesinde politik popülerite kazanmıştı. Avrupa'daki savaşın kumandanı idi ve kazanılan zafer için neredeyse tüm şeref onun olmuştu. İnsanlar sahip olduğu bazı önemsiz nitelikleri seviyorlardı. Eisenhower'a bakarsak, insanlar onun gülümsemesini seviyordu, herkes hep bunun hakkında konuşuyordu. Politikada yenilmez hale gelmişti ve Kimon da buna benziyordu. Eisenhower, çoğunluğun olduğu taraftan olmamasına karşın, kendisi ne de olsa Cumhuriyetçiydi, bu anlam oldukça tutucu olduğu meydana çıktı.

Kimon oldukça tutucu bir pozisyona gelmişti, bundan size birazdan söz edeceğim, ama aslında Atina'daki en baskın politikacı oldu. 479'da savaşın bitiminde yükseldiğini ve de Atina'daki politik başarılarının 462'de sona ermiş olduğunu düşünürsek, elimizde 17 yıllık bir zaman olduğunu göreceğiz. Bu da bir politikacının Atina devletinde devamlı olarak lider pozisyonunda kalabilmesi için çok ama çok uzun bir süredir. Hatırlarsanız Atinalı generaller, -- hani Atina demokrasisinde generaller devlette lider durumuna yükseliyordu -- ve her yıl seçimle başa geliyordu. Kimon'un elde ettiği liderliği korumak için kitleler gözünde popüleritenizi devamlı olarak nasıl koruyacağınızı düşünün.

Kimon'un dış ilişkilerdeki Sparta taraftarı siyaseti, bu öykünün en kritik parçalarından biridir. Eğer dönemin baskın politikacısı Themistokles olsaydı, bence durum aslında çok farklı olabilirdi; çünkü daha önce ve sonra yaptıklarından Sparta karşıtı ve Atina özgürlüğünün savunucusu olduğunu ve taraflar arasındaki düşmanlığı kışkırttığını biliyoruz. Buna karşın Kimon Sparta'nın Atina'daki resmi temsilcisiydi. Sparta ile eski aile bağlantıları vardı; herkese Spartalıların erdemlerinden ve dediğim gibi Atina için Sparta'yı örnek almanın ne kadar iyi olacağından söz ederdi. Ama daha da önemlisi, hep Atina ve Sparta'yı müttefik yapacak bir politika yanlısı idi, Pers Savaşları'nda olduğu gibi onları aklında eşit tutmaktaydı. Spartalılar Plataia'da büyük kara zaferi kazanmıştı, Atinalılar da Salamis'de deniz zaferi kazanmıştı, o zaman iki devlet el ele vermişti, beraber Yunanlıları Pers tehlikesinden kurtarmıştı. Yunanlıların ancak böyle refaha kavuşacağını ve geleceğin güven altına alınabileceğini düşünmekteydi ve bu da işe yaradı.

Spartalılar Atina'nın Ege'de ve Ege'nin karşı kıyısında koalisyon liderliğinden imparatorluk gücü haline gelişine ve her geçen gün daha da güçlenmesine karşı çıkmadılar. Spartalılar ilk yıllarda bu konu hakkında bir şey yapmamıştı. Neden? Bence bunun için önemli bir sebep Kimon'un Atina'da baskın bir figür olmasından kaynaklanıyordu. Kimon'a güveniyorlardı; konumunu koruduğu sürece Sparta'ya kötülük gelmeyeceğini düşünüyorlardı ve böylece hayatlarına yan yana devam edebilirlerdi.

15-17 yıl süren bu barışçıl dönem bence Atina'nın iç gelişmeleri olmasaydı gerçekleşmezdi. Kimon'un da Atina'yı kişiliği ve inandırma yetenekleri ile idare etmesi de şaşılacak şeydi. Marathon bir *hoplit* zaferiydi. Bu savaşı çiftçiler, orta halliler ve onların biraz üstündeki tabaka kazanmıştı, ama Salamis Atina'daki fakirlerin zaferi olmuştu. O kocaman filonun fakirlerden oluşan kürekçileri zafer kazanmanın keyfini çıkartmışlardı, sonra da tabii deniz filosu Atina'nın güç ve şeref kaynağı olmuştu, Atina'yı bu konuma getirenler Atina'nın en sıradan adamları, en fakir vatandaşlarıydı.

Themistokles kontrolde olsaydı, eminim, haklı olarak devletin demokrasi yolunda daha fazla ilerlemesini sağlardı. Hatırlarlayın, Kleisthenes'in demokrasisi savaşlar başlamadan evvel nerede idi. Genel olarak bu bir *hoplit* demokrasisiydi, fakirleri çoğunu devlet işlerinden uzak tutan bir sistemdi. Kimon buna karşı çıkmıştı. Hiç bir zaman Atina demokrasisini parçalamak istememişti. Atina demokrasisine düşman değildi; olduğu gibi bırakılması, hatta, bazı şeylerin eski haline getirilmesi taraftarıydı. Eskiye dönüş hukuksal olmasa da, hukuk yöntemleri kullanılmasa da, olayların gelişmesi bu yönde oldu.

Aristoteles, *Atinalıların Anayasası* eserinde, sözünü ettiğim yaklaşık 479'dan 462'ye kadar olan dönemi *Areopagites* Anayasası olarak tanımlar. Bu şu anlama gelmekteydi: üst düzey yöneticilerini içeren eski aristokrat meclis resmi olmayan ve kanunla düzenlenmeyen ciddi bir güç sahibi olmuştu. Araştırmacılar bu gücün nasıl olduğunu, tam ne anlama geldiğini anlamakta güçlük çekse de, bazı önemli öğelerin var olduğunu görmek mümkün. Söylenilenlere göre *Areopagos*un bir şekilde magistratların kontrolünü tekrar ele geçirdiğini göstermekte. Aristokratik geçmişte olduğu gibi, *Areopagos*lar *magistrat*ları eleştirebiliyor ve *Aeropagos*ların istedikleri gibi davranmıyorlarsa onlara karşı harekete geçiliyordu.

Büyük ihtimalle 500 kişilik Meclis, Kleisthenes'in Kanunları tarafından kurulduğu dönemden beri çalışmaya devam ediyordu. Ama gerçekte, *Areopagos* dış işlerinde gittikçe daha fazla karar alır olmuştu, geçirmek istedikleri teklifleri olduğunda bunları meclise sunuyorlardı; 500'ün bazı güçlerini gasp etmişlerdir. Devamlı söylediğim gibi yaptıklarını kanunları değiştirerek yapmıyorlardı. Yapıyorlardı, çünkü yapabileceklerini biliyorlardı, herkes de bunu kabullenmişti. Çünkü, Aristoteles'e göre bunun nedenlerinden biri, Pers Savaşlarında, Persler Attika'yı istila ettiklerinde ve Atinalılar evlerini bırakıp Salamis'e ve Peloponessos'a kaçarlarken, onların kahramanlık göstermiş olmalarıydı.

Fakir kesim sürgünde iken kendilerini hayatta tutacak durumda değildi, *Areopagos*lar kendi paralarını kullanarak fakirleri uzun süre hayatta ve hatta iyi durumda yaşatmışlardı. Bunu isteyerek yapıyorlardı ve cömertlik, vatanseverlik ve iyi niyet sonraki senelerde *Areopagos* Kanununun gelişmesine neden oldu. Kimon'un aslında aklında bunun olduğunu düşünüyorum. İstedığı, tutucu, ılımlı bir ikici demokrasi politikası oluşturmaktı. Tutucu idi, çünkü fakir kesime politik sistemde daha fazla güç verecek ortam değişikliklerini göz ardı ediyordu. Yine bir başka tutucu tarafı, Pers Savaşları'ndan çıkarken oluşan Yunan dış ilişkilerindeki ikilicilik idi. Bu politikayı, Kimon'un kariyerinin son dönemlerinde Atina büyük başarı ile izleyecekti.

Hatırlarsanız, ben de devamlı tekrar ediyorum, işlerin başını Kimon çekiyor, her şeyi o kontrol ediyordu; ama o her sene seçilen 10 generalden sadece bir tanesiydi. Dolayısıyla tüm gücü, – etkisi desek daha iyi olacak, tamamen gayri resmi idi. Bütün bu olanları yaptırabiliyordu, çünkü insanlar yapmaları gerekmeseydi de onun söylediklerini yapıyorlardı. Zora gerek yoktu; o yol gösteriyordu, diğer herkes peşinden gidiyordu.

Yüzyıllar sonra, Augustus Roma dünyasının başına geçtiğinde, insanların olanlar hakkında ne düşünceleri gerektiğini söylerken, kendisinin güç sahibi olmadığını, – Latincesi *potestas*dır –, ama etki sahibi olduğunun düşünülmesi gerektiğini belirtecekti. Bunun bir istibdat, ya da monarşi olmadığını, ama daha önce de olduğu gibi cumhuriyet olduğunu söylemek istiyordu; “Ben Augustus, bütün kardeş vatandaşların gözünde önder vatandaş olan ben, onları şu şeyleri yapmaya razı edebiliyorum, ama zorunlu oldukları için değil, istedikleri için.” Böyle diyordu ama aslında doğruyu söylemiyordu; çünkü arkasında büyük bir ordu vardı, eğer onu uzaklaştırmak istiyorsanız, kendinizi ölmüş bilmeniz gerekiyordu. Kimon’a baktığımızda durum aynı değildi. Kimon bu konuşmayı yapsaydı söyledikleri doğru olurdu. Bütün bunlar Thasos İsyanına kadar sürdü gitti.

Kimon isyana karşı yola çıkan seferin başındaydı ve üstüne o ana dek aldığı en zor görev olacaktı. Savaş uzun sürecekti; başarı elde edilemeyecekti. Masraflı olacak ve hiç bir kazanç getirmeyecekti. Doğallıkla, bir de bu olayların yasallığı ve doğruluğu sorgusu vardı. Kimon’un düşmanları, – birazdan size onlar hakkında bilgi vereceğim, Thasos İsyanında yaşanan hoşnutsuzluğu tarihte herkesin hatırladığı kadarıyla ilk defa Kimon’a karşı politik bir saldırı olarak kullanmaya başlamışlardı. Kimon’a karşı olanlar arasında Ephialtes adına bir adam vardı. Kısa zamanda anlaşıldı ki, Ephialtes'den daha genç ve daha alt bir rütbeye sahip ama önemli bir teğmen ya da bir yüzbaşı var. Bu genç adamın adı Perikles'ti, Pers Savaşları'ndaki büyük kahraman Ksanthippos'un oğlu.

Bizlere söylenen, – tabii abartıyı asıl öyküden ayırmamız biraz zor, ama Ephialtes'in Themistokles'le bağlantıları olduğu, bu aslında olası çünkü Ephialtes demokratik bir lider olarak tanımlanmayı hak ediyordu. Anayasada değişiklik yapmaya çalışmaktaydı ki, en azından *de facto* olarak, fiilen denizcilerin, yani gemilerde kürekçi olarak çalışan Atina fakirlerinin, politik gücü ve politik şansı artsın. Ayrıca gerçekten Sparta yanlısı olmadığı için Kimon'un olaylara yaklaşımının her iki yönüne karşı idi ve Kimon'un başarılarını baltalamak, onu alt etmek için elinden geleni yapmaktaydı.

Thasos olaylarına kadar hiç şansı olmamıştı. Sonra Kimon'a karşı suçlamalar başladı. Kimon yanlış bir şey yapmamıştı. Tek yaptığı savaşı hızla kazanamamaktı. Politika dünyasında suçlamalar üretilir bilirsiniz. Bunu daha önce de uydunuz. Kimon'un savaşı hızla kazanamamasının nedeni Makedonya Kralı'ndan, Makedonia'yı istila etmemek için rüşvet almasıdır denildi. Bu bölge sözü ettiğimiz bölgenin hemen yanı başındaydı. Makedonya'yı istila emri verilmemişti. Makedonya'yı istila etmek gibi bir planı yoktu. Kimon'a rüşvet yedirmek de çok zordu. Yaşama babasının borçlarından ötürü fakir olarak başlamış olsa dahi, artık çok zengindi çünkü kumandan olarak çıktığı seferlerden meşru olarak ve ciddi anlamda ganimet almıştı.

Herkes onun çok zengin olduğunu biliyordu, aynı zamanda çok da cömertti ve zenginliğini çeşitli şekillerde paylaşıyordu. “Rockfeller beş para etmez, aşağılık bir kokarca” diyebilirsiniz. Ama onun para karşılığı satın alınabilirliği karşısında ancak gülünebiliriz, işte Kimon'un durumu bunun gibi bir şeydi. Her şeye rağmen Kimon için dava açılmıştı, davacı da Perikles'ti. Kimon'un aleyhindeki davacı yeni yükselen bu genç demokratik politikacıydı. Kaybetti; tabii kaybedecekti. Ama bu Kimon'un destek kaybettiği anlamına gelmiyordu, dava saçma sapandı. Sadece ilk defa politik anlamda rekabet olduğunun ve işin içinde kimin olduğunun işareti idi.

Daha dava başlamadan önce Ephialtes, *Areopagos* üyelerini vergiye bağlayarak *Areopagos*'a başka bir şekilde saldırmayı denemişti. Eğer politik ortamda başarılı olamıyorsanız, etraftaki tepeler kadar eski ama daha dünmüş gibi yeni bir teknik de yerinden etmek istediğiniz rejim ortamındaki insanların itibarını sarsmaktır. Özellikle bir çok *Areopagos* hakkında suç duyurusu yapılmıştı. Haklı ya da haksız. Ama amaç, *Areopagosu* tümüyle gözden düşürmektir. Ama sözünü ettiğim yıllarda bu çaba başarı

kazanamamıştı. Ortaya çıkan işaretler sadece söz ettiklerimin işaretleri idi. Bu da bizi Thasos İsyanının bastırılmasından hemen sonraki yıllara götürmekte.

Birçok bilim insanı arasında çıkan tartışmalar yaratan ve herhalde hiç bir zaman da sonuçlanmayacak bir konu da Peloponessos'u vuran korkunç depremin ne zaman olduğudur. Genel kanı 464 sıralarıdır. Bu tarih bana da uygun gözükmekte aslında. Deprem Sparta'da ve çevresinde hayatı alt üst edecek kadar ciddi boyutlarda olması sonucunda büyük bir *helot* isyanını da cesaretlendirdi. Spartalılar depremden sonra isyanlardan korkar olmuştu, durum o kadar ciddi bir boyuta ulaşmıştı ki, müttefiklerden yardım istediler. Sadece Peloponessos Birliğindeki müttefiklerden değil, Perslere karşı Yunan Birliğine katılmış olanlardan ve hala devam eden bu ittifaktan *helot*lara karşı yardım istemişlerdi ve bir kısmı da yardımlarına koşmuştu.

Atina'dan da yardım istemeleri Atina ve Sparta arasındaki ilişkinin ne olduğunu gösterir. Atina meclisinde Spartalıların yardım isteği konusunda verecekleri cevap hakkında büyük tartışma olmuştu. Kimon da tabii ki yardım etmeleri gerektiğini savunmuştu, hatta Atina'nın Yunan dünyası için çok büyük bir sayı olan 4000 *hoplitle* yardım göndermesini önermişti. Bu çok büyük bir orduydü, Atinalılar Spartalıları *helot*lardan korumak için Atina dışına, Peloponessos'a hiç bu kadar büyük bir ordu göndermemişti.

Kimon Atina'nın eski dostunu terk etmemesi gerektiğini savunuyordu. Panhellenik terminolojiye dayanarak halk dili kullanarak Yunanistan'ın bu bölünmeye izin vermemesi gerektiğini söyledi. Atina boyunduruk arkadaşını kaybetmemeliydi. Ortaya konan imaj, pulluğu çeken bir çift öküzdü. Atina ve Sparta bir çift öküzdü. İkisi beraber çalıştığı sürece, aynı şeyi yaptıkları sürece, her şey güzel olacaktı; Yunan dünyası güvende olacaktı. İç anlaşmazlık olmayacaktı. Savaş çıkmayacaktı; yapılması gereken buydu.

Ephialtes buna karşı sert bir çıkış yaptı, – bütün öykü, bakmak isterseniz, Plutarkhos'un *Kimon'un Hayatı*'nda anlatılmıştır. Plutarkhos'un meclis tartışmaları hakkında elindeki kanıtlara göre Ephialtes, Sparta'nın kibirini ayaklar altında ezmek gerektiği düşüncesini savunmuştu, ama tartışmayı kaybetti. Kimon yine tartışmayı kazanmıştı. Sonra Atina Peloponessos'a 4000 kişilik bir ordu gönderdi. Özellikle çağrılmışlardı, – Spartalılar onları istemişti, çünkü *helot*lar Mykenai'deki dağda duvarlarla çevrili bir kale olan Ethoni Dağına kaçmışlardı, buraya saldırmak çok zordu. Spartalılar, kuşatmayı bırakın, buraya saldırmayı bile becerememişti. Ama Atinalılar özellikle Pers Savaşlarının sonunda, kuşatma konusunda uzman olarak ün yapmışlardı.

Hatırlarsanız, Ksanthippos Sestos'u kuşatıp çok başarılı bir biçimde ele geçirmişti. Atinalılar bunu deneyip başarısız oldular. Bu durumda Spartalılar Atinalıların etrafta olmalarını pek istememeye başladılar ve az sonra Atinalılara gidip yardımları için teşekkür ederek artık yardıma gerek kalmadığını söyleyerek onları evlerine gönderdiler. Bundan sonra, Atinalılar savaşmak zorunda olmadıklarına sevinip şükran duyacaklarına, bunu hakaret olarak aldılar. Onlardan başka herhangi bir müttefikten gitmesi istenmemişti; onlardan başka kimse gitmek durumunda kalmamıştı. Atinalıların dostça nedenlerle gönderilmediği açıktı. Thukydides bu kararı alan Spartalıların aklında ne olduğunu bize anlatır.

Peloponessos'daki Atinalı askerlerden korkmaya başlamışlardı. Spartalılar başkalarını ne görmekteydi ne de tanımaktaydı. Yabancıları tek gördükleri zaman onlarla yan yana kısaca savaşmışlardı zamandı. Sıradan, demokratik bir ortamda tam bir özgürlük içinde ve söz özgürlüğüne sahip bir ortamda doğmuş ve büyümüş olan Atinalıları gözünüzde canlandırın. Yunan standartlarına göre hayatları hiç de fena değildi. Spartalılar evlerine davet edip onlarla yemeklerini paylaşınca, Atinalılar, "Kara çorba," diye düşünüyorlardı,

“Bunu ancak *helot*lara verebilirsiniz değil mi? Bunu siz dahi yemezsiniz. Bizden bunu mu yememizi istiyorsunuz? Bunu bir domuza dahi vermezsiniz.”

Ben tabii bu konuşmayı uyduruyorum, ama genel fikri anlamışsınızdır. Haliyle Spartalılar bundan pek keyif almamışlardı. Atinalılar etraflarına baktıklarında durumu anlamışlardı. Her taraf köle yapılmış insanla doluydu, kölelerin sayısı çok büyüktü. Ama bu Atinalıların bildiği çeşit bir kölelik değildi, onların çiftliklerinde yardımcı gibi çalıştırılan köle gibi değillerdi. Çok sayıdaki bu insanlar çalıştırılırken Spartalılar hiç bir şey yapmıyorlardı. Bütün işlerin küçük bir grup insan tarafından yönetildiğini gördüler. Sıradan bir Spartalı askerin neler olduğu hakkında hiç bir söz hakkı yoktu, ama Atinalıların, Atinalı oldukları için, bu durum hakkında kesin söyleyecekleri vardı.

Thukydides Spartalılar Atinalıların bir isyan sırasında *helot*lara yardım edeceğinden korkmaya başladığını ve ayrıca Spartalıların onların devrimci ruhundan çekindiklerini ve asıl bundan dolayı onları gönderdiklerini söyler. Atinalılar şerefli bir şekilde gönderilmediklerini düşünüyorlardı; arkadaşlara böyle davranılmazdı, kovulmuşlardı. Eve döndüklerinde ilk önce gittikleri için sinirlenmişler ve onları gönderdiği için ve genelde Sparta yanlısı olduğu için Kimon’a kızmaya başlamışlardı. Zannederseniz 462 veya 461 baharında da Kimon’u sürgüne gönderdiler.

Bu ölümcül bir darbe idi, – Atina’da politik bir devrim olarak adlandırmak yanlış olmaz. Zorla yapılmamıştı; anayasaya uygun olarak yapılmıştı, ama devletin belirli bir şekilde yönetildiği uzun bir sürecin sonunu vurgulamaktaydı ve yepyeni bir gelişmeyi göstermekteydi. Bu gelişme gittikçe olgunlaşan bir demokrasiydi, ama bunun sonucu da Sparta ile ilişkilerin tamamen kopması anlamına gelmekteydi. Atinalılar da 481’de katıldıkları Helen Birliğinden ayrıldılar. Bitmişti. Dönüp sonra, Sparta’nın Peloponessos’daki düşmanı Argos’la ittifak kurdular. Kuzeydeki Thesselia bölgesindekilerle de ittifak kurdular; onlar süvarileriyle meşhurdu, bu da Atinalıların Sparta’ya karşı savaş içeren planlara başladıkları anlamına gelmekteydi, ilk önce en önemli düşmanlarıyla, sonra da atlılarına güvenebilecekleri güçlü bir grupla ittifak kurmuşlardı ve göreceğiz ki, çok kısa zaman içerisinde, yanlarında müttefikleri olmak üzere, Atina ve Sparta birbiriyle kapışacaktı, bunu da tarihçiler günümüzde Peloponessos Savaşları olarak adlandırır.

Bu konuya girmeden evvel, bence bu büyük devrim sayesinde Atina’da yaşanan değişimleri ele almakta fayda var. Bence en önemli şey Ephialtes’ten kurtulmaktı ve düşmanlarının yapacağı ilk iş de bu oldu. Hemen öldürüldü; birisi tarafından bıçaklandı. Aslında çok ilginçtir; tüm Atina demokrasi tarihinde bilinen tek politik cinayet budur. Atina devletinde herhangi birisinin korunması için ne kadar az sistem olduğunu göz önüne alırsak, bunun ne kadar ilginç olduğunu algılayabilirsiniz. Amerika Birleşik Devletleri’nin tarihe, ve ne kadar çok cumhurbaşkanının öldürüldüğüne veya saldırıya uğradığına bakarsanız, ne kadarının öldürülmeye çalışıldığını ele alırsanız, Atinalılar arasında sadece bir kişinin cinayete kurban gitmiş olmasının ne kadar şaşılacak bir şey olduğunu anlarsınız. Bugüne dek kimse bunu kimin yaptığını bulamamıştır. Çeşitli söylentilerden biri bunun politik sebeplere bağlı olarak yapıldığını ve inanması ne kadar zor olursa olsun, hasmını yok ederek kendisini demokratik grubun liderliğine yükseltmek için Perikles’in yaptığıdır.

Bence bunu çok ciddiye almamak lazım, ama suçlamalardan biri buydu. Mutsuz Kimon taraftarları tarafından yapılmış olması daha olası idi; mutsuz tutucular, canı sıkkın aristokratlar, Atina’daki her şeyi değiştiren olayların gelişiminden hiç ama hiç mutlu olmayan insanlardı bunlar. 461’de Atina’daki olaylara bakarsak, 460 ve sonrasında, demokratik bir, – aslında buna ihtilal demek istemiyorum –, ihtilale doğru bir hareket vardı. Atina şehrini şimdiye dek hiç olmadığı kadar demokratik yapmak için hızlı bir

hareket. Bundan sonra Atina'daki çok gelişmiş demokrasinin aslında nasıl olduğuna ve nasıl işlediğine bakmak istiyorum.

Size hatırlatmalıyım ki, 500 senesinden hemen önceye, Kleisthenes'in dünyasına geri gidersek, Atina adı verilen şehir devletinde yaşayan Yunanlıların dünyanın ilk demokratik anayasasını yaratmış olduğunu görebiliriz. Bu yeni devlet modeli yarım yüzyıl sonra, 460 ve 450 arasında Perikles'in yaptığı reformlar ile olgunluk seviyesine ulaştı; ve bütün olanlar bu dönemde olmuştur. Yunan dünyasının en büyük başarıları asıl Perikles'in yarattığı Atina'da yaşanmıştır. Unutmamalıyız ki bu dönemde dünyanın geri kalan kısmı monarşik, katı, hiyerarşik kumanda toplumu olarak tanımlanırken Atina'daki demokrasi de modern dünyadan önceki dönemlerde ilerleyeceği kadar ilerlemişti.

Eğer belirli bir açıdan bakarsanız, her şeyin ötesinde sizden istediğim, önyargılarınızın farkında varıp, onları bir kenara koymanız. Ancak böylelikle aynı adı taşıyan ama birbirinden ve bizim anlayışımızdan çok farklı olan kavramların asıl niteliklerini anlama olasılığını elde edebilirsiniz. İlk önce vurgulamak gereken şey, Atina demokrasisinde ancak Atinalı ana babadan doğmuş yetişkin erkeklerin politik sistemin parçası olabildiği. Atina vatandaşlığı, bir vatandaşın mal varlığını veya sosyal sınıfını göz önüne almadan devlet konularında, her türlü karar aşamasına tamamen ve etkin olarak katılmaya izin vermektedir.

450'lerde, Atina Meclisi Perikles'in liderliğinde iken dünyanın gördüğü en demokratik anayasayı oluşturacak bir seri kanun kabul etmişti. Bu kanunlar vatandaşlara mecliste doğrudan ve tam anlamıyla güç vermekte, halka açık hukuk mahkemelerinde kararlar vatandaşların oy çoğunluğuna göre alınmakta idi. Kamu görevleri için tayinler ve özel ve kısa dönem görevlilerin doğrudan seçilmesi bu kanunlara göre yapıldı. Ayrıca bütün kamu görevlileri sıkı kontrol altında idi. Perikles'in reformlarının oluşturduğu rejimin ne olduğunu iyice anlamamız gerekir.

20. ve 21. yüzyılda demokrasi adını verdiğimiz sistemlerde yaşayan toplumlar için Antik Dönem Atina'daki demokrasinin karakterini ve vatandaşların hayatlarını nasıl etkilediğini anlamak aslında çok zor. Bunu anlamak bizim için ne de olsa çok zor ama, Antik Yunan devletlerinde politika ön planda bulunmaktaydı ve vatandaşların karakterlerinin anayasaları tarafından şekillendirilmesi beklenmekteydi. Sanat, edebiyat, felsefe ve Perikles dönemi Atina'sının tüm büyük başarılarını, onların kendi politik ve hukuki ortamları dışında, Kleisthenes'in oturttuğu ve daha sonra Perikles'in ilerlettiği demokrasi çerçevesinden ayrı olarak anlamak gerçekten kolay değil. Atina demokrasisini anlayabilmek için kelimenin anlamından başlamak gerektiğini düşünüyorum. Günümüzde gelişmeler bunu oldukça zorlaştırmakta, çünkü bu kelime bozulmuş, neredeyse anlamsız hale gelmiş bulunmaktadır.

Günümüzde demokratik olduğunun iddia etmeyen devlet yok gibidir. Bu kadarı bile yeterince karmaşık; ama başka karışıklıklar da vardır. Günümüzde birçok insan, demokrasi olabilmesi için bir devletin, sınırları içinde kanuna uygun olarak yaşayan ve vatandaş olmak isteyen tüm insanlara anayasal ve politik koruma ve haklar sağlaması gerektiğini düşünmektedir. Ama Atinalılar oy verme, hükümette görev yapma ve jüri görevi yapma haklarını sadece yetişkin erkek vatandaşlarla kısıtlamaktaydı. Köleler, şehirde yaşayan yabancılar, kadınlar ve yirmi yaşın altındaki erkek vatandaşlar bu haklara sahip değillerdi.

Antik Atina'nın modern eleştirmenleri, köleler olduğu için ve kadınlar politik hayattan uzak tutuldukları için Perikles rejiminin demokratik karakterini sorgulamaktadırlar. M.Ö. 3000 civarında ortaya çıkan uygarlık kavramından sonra yakın zamana dek hiç bir toplum, bu grupları dışlayan Atinalılardan farklı değildi. Kanımızca bu eksikliği

vurgulamak aslında ne ilginç, ne de şaşırtıcı. Atinalıları daha farklı kılan aslında bu dışlamalar değil, görülmedik derecede katılım ve katılanların olağanüstü anlamlı ve tatmin edici paylaşımlarıdır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Jackson Demokrasisi olarak adlandırılan dönemde kölelik en etkin dönemlerini yaşamıştır. Kadınlara 20. yüzyıla kadar hiçbir yerde oy hakkı verilmediği gibi, politik katılımı belirli bir yaş üzerindekiyle kısıtlamaya devam edilmiştir. Dışlananlar yüzünden Atina'da Perikles'e demokrat unvanını vermeyi reddetmek, mantığa aykırı sonuçlar çıkartacak dar görüşlü ve çağdışı kriterler kullanmak olur. Çağdaş Yunanlılardan hiç birisinin Atina'da demokrasi olmadığından kuşku duyduğunu söyleyemeyiz. Tek tartışma, demokrasinin iyi mi kötü mü olduğu idi, ki bu günümüzde aklımıza bile gelmeyen bir sorudur.

Duruma diğer uçtan bakarsak, Atinalılar, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere gibi devletlerin bu unvana sahip olduklarını iddia ettiklerini duysalar çok şaşırırlardı. Onlar için demokrasinin en önemli özelliği vatandaşlarının çoğunluğunun doğrudan ve tüm bağımsızlığı idi. Hükümet oyla seçilen temsilciler tarafından oluşturulmalıydı, denetim ve sınırlama olmalıydı, kuvvetler ayrılığı olmalı, görevler dağıtılmalı, seçimle gelmeyen bürokratlar, hakimlerin ömür boyu görev süresi, seçimle bağlantılı görev sürelerinin bir yıldan uzun tutulması, tüm bunlar demokrasi anlayışıyla tam olarak bağdaşmamaktadır. Dünya tarihinde hiç eşine rastlanmamış ve Atina özerkliğinin bitiminden sonra da hiç görülmemiş olan bu hükümet şeklini önyargularımızdan kurtularak kavramak istiyorsak, eski ile modern düşünceler arasındaki bu farklılıkları kısaca gözden geçirmek gerekir.

Zamanlaması uygun olmasa da işe yarayacak bir bilgi vereceğim: devlet üç tanıdık ayrımı içermekte: yasama, yürütme ve yargı. Atina demokrasisinde bulunan yasama organının en önemlisi meclis idi; buna 'ekklesia' denmekteydi. Perikles döneminde tüm yetişkin Atinalı erkek vatandaşa açıktı; tahminen 40 000, hatta 50 000 erkek içermekteydi. Atinalıların büyük bir bölümü şehirden uzakta yaşıyordu. Sadece bir kısmı at sahibiydi; şehre gelmek uzun bir yürüyüş gerektirmekteydi. Dolayısıyla normal olarak katılım daha az bir sayı içeriyordu. Herhalde 5000 ile 6000 arasında bir sayıydı bu.

Bu durumda herhangi bir karar, çoğunluk 6000 oy olduğunda sağlanmaktaydı. Bence bu bize aslında bu sayıdan daha fazla katılım olduğunu gösteriyor olmalı. Katılması gereken herkesin katılımını bekleyerek kazanılamazdı çoğunluk, aynı zamanda da toplantıların çoğu 6000 kişinin altında bir sayıyla yapılıyor olmalıydı. Toplantılar açık alanda, *akropolis*e yakın ve *agoraya* bakan, *Pnyks* adı verilen bir yerde yapılıyordu. Vatandaşlar dik eğimli tepede yere oturuyor, konuşmacılar da aşağıdaki alçak platformda sunumlarını yapıyordu. Ama seslerini duyurmak zor olabiliyordu. Tahmin edebilirsiniz, açık alandaydılar ve mikrofonları yoktu.

Meşhur 4. yüzyıl hatiplerinin, – mesela, Demosthenes bunların arasında en müthiş olanlarından ve *Pnyks*de sesini duyurabilmek için deniz kenarında, dalgaların sesine karşı çalıştığı söylenir. İyi ve güçlü bir ses, Atinalı bir politikacı için çok iyi bir özellik idi. 425'de sahnelenen Aristophanes'in *Akharnalılar* piyesi bu toplantıların komik şeklini bize gösterir.

Konuşmayı yapan kişi Aristophanes'e özgü, tipik komik kahraman, uzaklarda bir yerden gelmiştir ve savaş konusunda devamlı yakını, savaş başlayalı altı yıl olmuş ve bunca zamandır evinden uzakta, Atina'da kalmıştır. Aristophanes'in yazdıklarından bir alıntıya bakarsak, der ki: *Pnyks*de tek başına oturmaktadır, henüz kimse gelmemiştir ve yakınmaktadır. "Bugün meclis günü, sabah olmuş ama *Pnyks* bomboş. Herkes agorada gevezelik etmekte ve kırmızı boyayla boyanmış ip çemberinden kaçmakla meşgul," – bu aslında Atinalıların pazar yerinden, yani, şehrin merkezindeki *Agora*dan *Pnyks*deki

tepeye tırmanmakta ne kadar yavaş olduğuna gönderme yapmakta. O kadar çok konuşuyorlarmış ki, kimse hareket dahi edemiyormuş. Buna karşılık, memurlar kırmızıya boyanmış bir ip getirmişler. *Agorayı* tamamen çevrelemişler ve kimse kalmayınca kadar çemberi küçülterek ilerlemişler. Herkes yeni boyanmış ipin kırmızı boyası bulaşmasın diye koşarak kaçmış, Aristophanes de oyununda buna gönderme yapıyor.

Der ki, “Meclis başkanları bile gelmemişti, geç kalacaklardı, geldiklerinde de önlerde yer kapmak için birbirleriyle itiş kakışa gireceklerdi, hep beraber aşağıya doğru nasıl kayacaklar tahmin edemezsiniz. Barış hakkında bir şeycikler söylemeyeceklerdi, ah Atinacığım, her zaman meclise ilk gelen ve yerini alan ben olurum. Yalnız olduğumdan inlerim, esnerim, ayaklarımı uzatırım, gaz çıkarırım, ne yapacağımı bilemem, yazarım, düşen saçlarımı toplarım, aklımda hesap yaparım, uzaklardaki tarlalarımı bakarım, barış için özlem duyarım, şehirden nefret ederim, ‘bana kömür satın al, bana sirke satın al, bana yağ satın al,’ demeyen, ‘satın al’ kelimesinin anlamının olmadığı, her şeyin bedava olduğu köyümün özlemi ile yanarım.”

“Buraya bağırma, eğer barış dışında bir şeyden söz ederlerse konuşmacıların konuşmalarını kesip onlara küfür etmeye hazır olarak geldim, işte öğle zamanı başkanları da geliyor. Söylemedim mi size? Nasıl geleceklerini tahmin etmedim mi? Herkes ön sıralar için itişmekte. Sonra da meclis sözcüsü, ‘Kutsanmış alana doğru ilerleyelim beyler,’ diyecek, sonra da meclisteki tartışmaları başlatacak formülleşmiş sözlerine geçecek. Kısaca diyecek ki, ‘Kim söz almak istiyor?’ Buna karşılık eller kalkacak ve oyun başlayacak.”

Tamam bu mizahi bir yorum; ama *Pnyks*deki gerçek konular nadiren komik idi. Ciddi sorunlarla uğraşılıyordu. Her yılın resmi olarak ayrıldığı on dönemde mecliste dört ana toplantı yapılmaktaydı, ama gerektiğinde daha fazla toplantı da yapılıyordu. Konular antlaşmaların kabulü veya reddi, savaş ilanları, seferlere atanacak generalleri, hangi orduların ve kaynakların kullanılacağı, resmi görevlilerin atanmaları veya konumlarından uzaklaştırılmalarının onaylanması, *ostrakismos* yapılıp yapılmayacağı kararı, dinsel konulardaki sorunları, miras konuları kapsıyordu. Kısaca, meclise kim ne taşımak istiyorsa o konuşuluyordu.

Modern bir temsili demokrasi vatandaşı için bu toplantılarda, dış politikayla ilgili ve oradakiler ve tüm şehir için yaşam veya ölüm anlamına gelecek konuların doğrudan tartışılması şaşırtıcı olabilir. Antik ve modern demokrasi arasındaki farklılığı daha iyi algılayabilmek için, eğer bir Amerika elçiliği ele geçirilirse Amerika Birleşik Devletleri nasıl davranır ona bir bakmakta fayda var. Herhalde bu bilgi ilk önce gizli bilgi olarak devletin karmaşık ama geniş istihbarat merkezinin bir dairesine ulaşır, ama doğal olarak hükümet daha haberdar olmadan önce CNN’de çıkma olasılığı da yok değil. Ama büyük bir gizlilik içerisinde ve sadece Beyaz Saray’da, devlet sisteminde ve Savunma Bakanlığı’nda ancak bir kaç kişiyle paylaşılan bir bilgi olacaktır.

Hareket tarzı ufak gruplar içerisinde tartışılacak ve kararlar sonunda bir kişi, yani, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı tarafından alınacaktır. Eğer bilgi sızıntısı yoksa, insanlar ancak her şey kesinleştikten sonra durumdan haberdar edilecektir. Mesela büyük bir sır gibi saklanan Küba Füze Krizi buna güzel bir örnek oluşturur. O zamanlarda ulusal güvenlik adına gazeteciler sır saklamayı biliyordu. Bu denli eski moda bir yaklaşımı düşünebilir misiniz? Bununla aralarında bir haftadır uğraşıyorlardı ki, sonunda Başkan televizyona çıkıp tehdidin ne denli büyük olduğunu ve neler yaptığını anlattı. Bu konuyla ilgili ne tartışacak ne düşünecek vakit vardı. Ama sistemimiz böyle çalışır.

‘Savaş mı, barış mı?’ sorusu Perikles döneminde Atina’da birden fazla kez baş göstermişti ve her seferinde mecliste tam anlamıyla tartışma yapılmış ve her seferinde de kararlar kaldırılan ellerin sayısına dayanarak alınmıştı. Önemli konular için karar alma şekilleri Atinalıların tam ve kesin bağımsızlık sahibi olduklarının en kuvvetli kanıtıdır. Binlerce kişi içeren bir meclis doğallıkla yardımsız olarak işleri yürütemezdi. Atina vatandaşları arasından kura ile seçilen 500 kişilik bir kurula dayanmakta idi. Meclisin verimli olarak başa çıkamadığı birçok kamu işlevini yerine getiriyor olsa da asıl görevi topluma sunmak üzere yasa tasarılarını hazırlamaktı. Bu yönden, diğer şeylerde de olduğu gibi konseyin meclisin hizmetinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Meclis konsey tarafından hazırlanan yasa taslağını geri çevirebilir, hemen orada değiştirebilir, hatta yeniden hazırlanması için geri gönderebilirdi, veya tamamen farklı bir tasarıyla değiştirebilirdi. Tam özerklik ve kamu yetkisi tamamen meclisin elindeydi. *Pnyksde* özel bir günde toplanan çoğunluğun kararını kısıtlayacak, istediğini yapmasını engelleyecek neredeyse hiç bir anayasal engel yoktu.

Yürütme işlevini ele alırsak, biz bugün yürütme diyoruz ama bu ayırım Atinalılar için aynı değildi. Bu ayırımlar onlar için yoktu, sadece anlamamıza yardım etmesi için bu terminolojiyi kullanıyorum. Yürütme dediğimiz şeyin hem karar verme yetkisi hem de gücü aslında çok kısıtlıydı. O zamanlar yasama ve yargı organları arasındaki fark günümüzden çok daha azdı. Öncelikle cumhurbaşkanı veya başbakan yoktu, kabine yoktu; devletin işlemeyle görevli olacak, genel siyaset politikalarının hazırlanmasıyla sorumlu olan, oy birliğiyle seçilen kimse yoktu. Kuzey Amerikalıların ‘yönetim’ olarak veya İngilizlerin ‘devlet’ olarak adlandırdıkları sistemlerin hiç birisi yoktu. Oyla seçilen 10 general bulunmaktaydı ve bunlar bir yıl süresince görev yapıyorlardı.

Onlar unvanlarının da gösterdiği gibi kara ve deniz kuvvetlerine kumanda eden askeri yetkililerdi. Sonsuz seçilme hakkına sahiplerdi. Kimon veya Perikles gibi sıra dışı kişiler her yıl seçilmekteydi, ama bunlar istisna idi. Bu adamların politik güçleri meclis üyelerini kişisel yetenekleri ile ne kadar etkileyip istedikleri yönde ikna edebildikleriyle bağlantılıydı. Özel olan hiç bir politik veya sivil güçleri yoktu ve askeri ve deniz seferleri dışında kimseye emir verme hakkına sahip değillerdi. Askeri konularda dahi generallerin yetkileri çok kısıtlıydı. Seferlerde başa geçecek generaller, aynı zamanda ordunun boyutuna ve amaçlarına da karar veren tüm Atina meclisi tarafından seçiliyordu. 500’lük Konsey, görevlerine başlamadan önce generallerin yeterliliklerini soruşturuyorlardı.

Yıllık görevlerini tamamladıklarında görevdeki icraatları ve kişisel finansal durumları *euthyna* adı verilen özel bir süreç ile araştırmaya tabi tutuluyordu. Toplumun kontrol amacıyla oy birliğiyle seçilmiş ufak gruplar üzerinde uyguladıkları tek şey bu değildi. Bir yıl içerisinde meclis on defa bir araya gelip bir generalin askeri görevlerini yerine uygun bir biçimde getirip getirmediğini oyluyordu, eğer birisinin görevi oy birliği ile onay almamışsa mahkemeye çıkartılıyordu. Suçlu bulunursa cezalandırılıyordu veya para cezasına çarptırılıyordu. Beraat ettirilirse görevine geri dönüyordu. Seçimle gelinen görev prestij de kazandırdığından seçilen görevliler dikkatle kontrol altında tutuluyordu, ki vatandaşların egemenliği tehlikeye girmesin. Generallere uygulanan bu dikkatli denetimin arkasında olan buydu. Bu ağır denetimlere karşın Atinalılar sadece birkaç kamu konumunu seçimle doldurabiliyordu. Askeri görevlilerin ve deniz gücü mimarlarının seçimi, bazı mali sorumluların ve şehir su işleri sorumlusunun ve sayıları çok olan diğer görevlilerin seçimleri kura ile yapılıyordu.

Atinalılar, demokrasinin etkin ilkesi eşitlik uyarınca göre görevlilerini kura ile seçiyordu. Her vatandaş sivil sorumluluklarını yeterince yerine getirme kapasitesine sahipti ve asıl korkulan, hükümetin ve idari gücün ne kadar deneyimi ve özellik sahibi olurlarsa olsunlar ufak bir grup insanın eline geçmesiydi. Bundan dolayı Atinalılar mevkilerin çoğunu kura

ile doldurmayı tercih ediyordu ve görev süresini 500'lük Konsey dışında kişi başına bir devre olarak kısıtlamaktaydı. Bir kişi hayatı boyunca Konsey'de iki dönem görev yapabiliyordu. Ancak generaller sonsuza dek yeniden seçilebilirlerdi, çünkü onların yetenekleri ve becerileri yaptıkları iş için hayati anlam taşımaktaydı, bu da kısa dönem görevler ile aradaki ayrıcalıktı

Atinalıların profesörler, profesyoneller, uzmanlar, bürokratlar ve politikacılar yerine, sıradan vatandaşlarla kamu yaşamlarını yönetmeleri modern düşünce için bir dereceye kadar şaşırtıcı olabilir. Geri kalanlara gelecek defa devam edeceğiz arkadaşlar.

[Metin sonu]